

NÁDAI PÁL: FRANCIA ÍZLÉS.

Franciaországban az ízlés, a híres francia ízlés az utolsó trónuson ülő eszme, melyet még nem fordítottak fel a köztársasági forradalmak. Az értelem már rég behódolt merész, radikális áramlatoknak, de az érzelmi élet még valahol a tizenharmadik században él és versaillesi stílusokban fürdik. Ebben a szürke, politikai világban az ízlés még a régi fényességben sütkérezik, piros brokátban, acajoutrónuson bronzveretekkel, egy régi királyság omló cafataiban. Furcsa dolog az ízlés és hogy semmi köze a politikai világnézethez, azt sehol sem érzi annyira az ember, mint Párisban. Ott, ahol minden eszme előttünk jár századokkal és a technikai haladás vakmerően robog, de a masamód-kisasszony álmiban olyan nyoszolyák jelentkeznek, aminőkön a boldog Lavallière pihent egykor. Furcsa dolog az ízlés, de ellentmondásai érthetők. A francia lélek számára semmi különös sincs abban, hogy az ember nappal viharos radikális és este enyhe szimbolista költészetbe olvad. Az ember nappal a kolostorok ellen szavaz a kamarában, és este az éjjeli szekrényéről leemeli a divatos Péguyt vagy Paul Claudel s szentekről szóló strófákban gyönyörködik. Mert az ízlés éppen pihentető, símogató erő, arravaló, hogy a lét és érzés ellentmondásait segítsen kiegyenlíteni.

A francia ízlés azért volt és marad egy kicsit mindig misztikus. Még egy olyan kissé inséges területen is, mint a mai iparművészet, megérik a miszticizmus lehelle. Ez adja meg neki az örökkévalóság mosolyát, ezt az ellenállhatatlan, finom valórt. Mi egyéb a nancy-i iskola, mint ennek az iparművészet nyelvére fordítója? Lépünk be egy Majorelle-szalomba s megértjük, hogy egy szék vonalai lehetnek végső fokon való megtisztulásai annak, amit a természet inspirál a léleknek. Fordítsunk az ablak felé egy Gallé-üveget és ez egymásba olvasztott s összemerosódó színekben egy himnuszt fogunk megérezni, egy himnuszt üveghangokon. Egy kiállításon egy nagy üveghasáb alatt állott egy asztali lámpa és semmi egyéb dísz nem volt, mint egy remegő csipkeernyő, melyet a La Gregovia című istoirei iskola növendékei készítettek. Az üveghasábban magányosan, fojtva égett a lámpa. És lehetetlen volt az arramenőnek a Maeterlinck „Vakok” című dramoletjére nem gondolni...

A francia ízlés misztikus és ami még fontosabb jellemvonása: asszonyos. A miszticizmus csak egy csipetnyi só t vegyít hullámaiba, de az asszonyiság végigömlik rajta, színét, illatát, magnetizmusát felejtí benne. Ennek bizonyára mély történelmi okai vannak és talán faji okai is. A férfiaság és a nőieség egyensúlyállapota francia földön nem ugyanaz, mint másutt s ebbe nemcsak Jeanne d'Arc példájánál ütökzik bele a figyelmes szemlélő, de magában az utcai és társadalmi életben is. A férfiak ugyanis lágyak, összeomlóak, az asszonyból parancsoló akarat sugárzik. Óerte van mindenki: bankár, troubadour és nőszabó. Ő a rejtelve politikai öldöklésnek, miatta robbannak a bombák és az ő kedvéért virul ki a matériák költészete, az iparművészet. Csak be kell lépni egy kiállítási terembe, csak végig kell sétálni a Rue de la Paix-n tea után, csak lapozni kell egy iparművészeti folyóiratban s egyszerre világos lesz, milyen mágikus középpontja ma az egész francia ízlésnek az asszony. A legjobb (sőt sokak szerint az egyetlen) francia iparművész még ma is Lalique, és minden ékszere egy kis szimfónia ékkövekből. S mögötte ott van sok-sok asszony: láthatatlan, fehér nyakak, büszke, illatos hajak, lebegő kis cipők, csupa sejtelemhez csinál keretet Lalique. Hogy egyetlen ékkő körül milyen raffinált tűzjátékot tud gyujtani apró gyémántokból és gyöngyökből — az nem is újság. Ami új, az az ő és iskolájának (Fouquet, Vever, Boucheron, Rivaud) nagy megfinomodása a stílizáltság felé. Míg régebben egy-egy naturalisztikus ötlettel: egy libellula, egy bagoly, egy tövises gally, egy pók formáival biztosították maguknak az

Carlègle.

Léon Laugier.

eredetiséget, ma minden hatást a színek játékanak rendelnek alá és a vonalat szinte átszellemítik. Minden asszonyiség, sőt több: párisi asszonyiség. A raffináltságnak, a kacérságnak, a szomjasságnak összefoglalása. Ugyanennek a Laliquenak egy fehér szalonját láttuk, végesvéig grèsből, csodálatosan opalizáló világossággal és végigsuhanó ornamentikával s ez a szalon a maga meztelen fehérségével vérbizsergető volt.

Mindennek az asszony a kacagó középpontja. Nagy és kis dolgok őérette vannak e világon: és ez a sok száz cizellált, ötvözött, emaillozott, csiszolt és berakott ezüst szelence, kézitükör, puderos doboz, flacontartó, cigarettatárca, kesztyűskatulya, úti necessaire és illatszertartó mind jókedvű troubadurok hódolata az ő lábainál. Dúskáljon mindabban, ami drága és szép e földön. A francia iparművészet formákban, kompozícióban, ornamensekben nem túlóletes, de hihetetlen leleménye van a nagyszerű pipereanyagok felfedezésében: a csiszolt kövek, metszett üvegek, egészen sajátos tűzű kerámia mellé odaállítja apródoknak a gyöngyházat, az elefántcsontot, a teknősbékát, a bőrt, a szarut és ki tudja még mi mindent. S a néző beleszedül abba a zsonglór-könnyűségbe, amivel az anyagokkal bánni tud egy Desrosiers, egy Wazoquier, egy Bastard, egy Despret, egy René Kiefer, egy Clement Mère. A konstrukciót, a szoliditást és a polgári jólétet bizonyára az angolok és a németek kedvéért találta ki a jó Isten, de költeményt lehelni az anyagba és ehhez való pénzt, meg asszonyt a franciáknak adott.

Az asszonyiség olykor egészen görögös formában jelentkezik a kerámiájukban (Méthey), a plakettjeiken (Chaplain, Roty, Bottée, Patey, Dubois) és abban a szellemben, ahogy a tánc ritmusát viszik át az életbe. Callypso talán már az öreg gauloist is csiklandozta lebegő fátylaival, testének néma hajlásával. Hol volt még akkor a mi egész tánckulturánk, hol volt Dalcroze, hol volt Hellerau, hol volt az orosz ballet, mikor Páris már megbódult Loïe Fuller selymének tűzserpentinjeitől és M. et Mme Curie világítottak neki a színpalak mögül rádiummal? Még azóta sem ábrándultak ki belőle egészen. Plakáton és gipszográfiában, üvegbeedzve és gouach-sal festve még találkozunk vele vagy Isidora Duncan-nal, akit tavaly görög tunikájával és görögnyelvű Orestes-előadásaival egy pár hétre újra emlékezetbe idézett, a testvére Raymond Duncan. Ez a pompás növényevő férfiú, aki hajadonfővel, meg szandálban sétált a nagy boulevardokon nővéreivel, a különböző skót és ír misszekkel és ámbár Páris mulatott rajtuk, a művészet, meg az iparművészet mégis beleesett újra a görögség lázába.

De haj, ez a görögség nem a franciák hagyományos graecizmusa többé. Nem ama tizenharmadik századi racine-es és diderot-s és nem ama tizenkilencedik századi Leconte de Lisle-en még Antoine-on nyugvó. Ezen a görögségen müncheni íz érzik meg és egy olyan esemény hatása, amely két év előtt zajlott le Párisban, de még ott muzsikál az iparművészek fülében: a Salon d'Automneban rendezett kiállítás, müncheni iparművészeti reminiszcenciáiban. Igen, München eljött ide és még mindig nem ment egészen haza. Sőt úgy látszik, mintha egyre veszedelmesebben áradna ide a müncheni forma és ez nemcsak motívumokon vagy felfogásokon érzik meg, mint Franz Waldraff akvarelljein és Lebourgeois fába faragott állatain, meg sfiremlékein. De megérzik jelentős

Léon Laugier.

iparművészeti elvek változásán. Azaz, hogy a berendezőművészet sorra feladja a régi, diszkrét, de kissé ingadozó formákat, a letompított színeket, a nagyon nyugodt harmóniáját a citrom-, rózsá- vagy jávorfának, az eper- vagy ibolyaszínű selyemmel. Azt a hagyományos Seltersheim-Grasset-stílust, melyben ma Follet a legnagyobb. Viszont emebben az új, münchenies ízlésben Süe és Huillard pazar készsége ragadja magával az utánzókat. Az idők változnak és Párisban nemcsak a német muzsika fog szalonképpé válni, és nemcsak Nietzsche filozófiája, de hova-tovább a biedermeier-formák és a népművészet pántlikás színkeverései is, ami máris megejtette a fiatal André Groult-t. Persze, még sok-sok megalkuvás árán történik a dolog, mint Szabó vagy Róbert Kovácsolt és domborított fémmunkáin, amelyeken németes keménység, franciás szeszély és angolos praktikusság vegyül össze. De mindegy: a jövő előreveti árnyékát és ez az a jövő, amely nem keseregni fog Strassburg felett, hanem versenyre kel a németességgel. Ez az a jövő, amelyen — ki tudja? — megfordulhat az egész francia iparművészet stílusa és ahelyett, hogy szalonok és boudoire-ok, a nagy mondainek és a kis színésznők lantosa lenne, odaáll a francia polgári kényelem szolgálatába. Odaáll ebédlőkredencet, nyomott kartont, jó könyvkötéseket tervezni. Hiszen máris érezhető, hogy a nagy áruházak (Printemps, Bonmarché) pályázatokot írnak ki és megbízásokat adnak a tervezőknek (Dufrène, Landry, Rapin) arra, hogy étkező-servicet, polgári lakást, irodaberendezést tervezzenek, mert végre is nem mindenki szaladhat Waringhoz és Maples-hoz, kivált, mikor nem directoir-szekrényre van szüksége, csak előszobafalra.

A jövő tehát Párisra nézve is csak sejtelmeket jelent és a bizonytalanság ingerét. A jóslás azonban még az ízléskutató esztétikusnak sem lehet feladata. De ez felesleges is. A francia iparművészet jelene egyáltalában nem olyan vígasztalan, hogy érdemes ne volna belemerülni friss és elegáns formákért, érdekes szempontokért. Nem is szólva a női divatnak arról a kisajátíthatatlan dominiumáról, melyen minden nagyszerű lelemény az ő sajátjuk volt és marad — még mindig gazdag regiszterük van gyengéd, kellemes formákból arra, hogy felfrissítsék a néha nehézkes és lassúvérű Európát. Csak nem a mi kirakataink selejtes bronzáiból, rossz brokátjaiból, mómárvány óráiból és cifra nippjeiből kell őket megítélni, hanem megértő közelségből. Oda kell menni közéjük és velük járni a gesztenyefás utcákat s velük kaparni a kandallók paraszát s az ő költőiket olvasni. És akkor rögtön eszünkbe jut, hogy az életformájuk kényelmetlen a külsőségekben, de gazdag belső szenzációkban, felvillanó szépségekben. Hogy az álmaink villáját és kertjét angol építésszel kell terveztetnünk és német művésszel berendeztetnünk, de az álmaink királynői francia csipkelegyezőre és francia ékszerre áhítoznak és ebben igazuk van.

Jaulmes.